

3^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΙΔΙΟΙ. ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ

1. «Το πρόβλημα όσον αφορά την ενσωμάτωση των μεταναστών είναι ότι η συζήτηση συχνά στρέφεται αποκλειστικά στο πώς θα «τους» αφομοιώσουμε, πώς θα τους επιβάλλουμε τα δικά μας πολιτιστικά πρότυπα. Όταν αυτό συνδυάζεται με μια επιθετική ρητορική αρχίζει να ακούγεται σαν καταπίεση και καταδίωξη. Όμως μιλάμε για μια πολύ ευρύτερη κοινωνική διαδικασία στην οποία η φιλοξενούσα χώρα αλλάζει στο βαθμό που αλλάζουν οι μετανάστες της: η νέα αλληλεγγύη σφυρηλατείται μέσα από συλλογική, πολύπλευρη προσπάθεια όπου επιστρατεύεται η φαντασία και μυριάδες επιμέρους εμπειρίες. Είναι ένα μήνυμα ελπίδας που δεν πρέπει να ταφεί κάτω από εντυπωσιοθηρικές κραυγές για το βραχυπρόθεσμο κοινωνικό κόστος της μετανάστευσης».

The Guardian, «Η μετανάστευση και η αλληλεγγύη»

2. «Γραμμενίτσα, Ελεούσα, Καλαμιά, Κωστακιοί, Ρόκκα, Χαλκιάδες, Χανόπουλο. Ενορίες του νομού Άρτας. Ενορίες πέριξ του Γεφυριού της Άρτας. Ενορίες μες στους πορτοκαλεώνες και τις νερατζιές. Ενορίες γεμάτες από χιλιάδες εξαθλιωμένους μετανάστες που δουλεύουν στα χωράφια. Σε κάθε ενορία ένας παπάς, ένας άγρυπνος λευίτης δεν γνωρίζουμε τα ονόματά τους. Γνωρίζουμε όμως τη συγκλονιστική έκκληση που απηύθυναν προς τους ενορίτες τους οι εφημέριοι, ζητώντας βοήθεια και αγάπη για τους αναγκασμένους ξένους αδελφούς, τα παιδιά του Χριστού.

«Ο Χριστός φέτος γεννήθηκε στη γέφυρα» -έτσι τιτλοφόρησαν την ανοιχτή επιστολή προς τη χριστιανική κοινότητα της Άρτας οι ιερείς, μετά την παρ' ολίγον τραγωδία σε εγκαταλειμμένο πτηνοτροφείο, όταν παραμονές Χριστουγέννων 120 ξένοι εργάτες που ζούσαν εκεί σε άθλιες συνθήκες κινδύνεψαν να καούν ζωντανοί.

«Πιο χριστιανικό έθνος και ποια ορθόδοξη Ελλάδα;» αναρωτιούνται. «Αρκεί να είσαι λίγο τσακάλι και έχεις όλο τον κόσμο στα πόδια σου. Τέτοια τσακάλια εκμεταλλεύονται την ανάγκη αυτών των ταλαίπωρων...». Η σκληρή διαπίστωση των ιερέων βλασταίνει στη σκληρή πραγματικότητα, στην αναλγησία και την υποκρισία της κοινωνίας των πρώην φτωχών, των νυν χορτάτων, των αυτάρεσκων Ελληναράδων, των ζηλωτών κερδοσκόπων, των αναιδών χλιδομεσαίων.

Έχει πολλαπλή αξία η φωνή των ιερέων. Όχι μόνο διότι επιχειρούν μια οδυνηρή ανανοηματοδότηση της εκκλησίας, του γεγονότος της εκκλησίας, του γεγονότος της κοινοτικής ζωής και της εν κοινωνία αλληλεγγύης, μια επαναφορά στις ρίζες της ανθρώπινης συνθήκης εντέλει, αλλά και διότι τολμούν να τα βάλουν με τους ενορίτες τους, με το ποίμνιο, χωρίς να χαϊδεύουν αυτιά, χωρίς να κολακεύουν τον λαό. Δεν μιλούν στον λαό, μιλούν στους ανθρώπους, στα πρόσωπα, σε όσους μπορούν ακόμη να νιώσουν το βάρος της δικής τους ευθύνης.

Μας θυμίζουν ότι είμαστε θύτες, ακόμη και με την παθητική ουδέτερη στάση, μας μιλούν για την ξεχασμένη ντροπή, την ντροπή να αδιαφορούμε για τον πόνο του αναγκασμένου πλάι μας. Ο λόγος των ανώνυμων εφημέριων, οξύς, επώδυνος, θαρραλέος, μοντέρνος, ξαναβρίσκει το Ευαγγέλιο: «Παντί δε τω αιτούντί σε δίδου, και από του αίροντος τα σα μη απαίτει. Και καθώς θέλετε ίνα ποιώσιν υμίν οι άνθρωποι, και υμείς

*ποιείτε αυτοίς ομοίως. Και ει αγαπάτε τους αγαπώντας υμάς, ποία υμίν χάρις εστί;»
(Λουκ., Στ', 30-32)».*

Νίκος Ξυδάκης, «Ποιοι Χριστιανοί, σε ποια Ελλάδα;»

3. «Παγκόσμιοι και ψυχροί πόλεμοι δεν υπάρχουν τώρα, οι ολοκληρωτισμοί κάθε χρώματος έχουν χρεωκοπήσει, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος είναι όλο και πιο θαυμαστή. Πόσο «ανοιχτή», όμως, είναι η κοινωνία μας; Σε ποια κατάσταση υγείας βρίσκονται οι αρμοί της, τα ειδοποιά στοιχεία της (ανθρωπιά, ισότητα, ελευθερία); Την πιο απλή και περιεκτική απάντηση τη δίνει μια λέξη: τα τείχη. Και δε μιλάω μόνο για τα τιμμεντένια τείχη που χτίστηκαν και χτίζονται ανάμεσα σε εμπολέμους-όπως από τους Τούρκους στην Κύπρο, εδώ και τόσα χρόνια, από το Ισραήλ στην Παλαιστίνη σήμερα. Αλλά για τα αόρατα τείχη που υψώνουν οι δημοκρατικές κοινωνίες στην Αμερική και την Ευρώπη – τα τείχη που επιχειρούν να «κλείσουν έξω» τους, τους ξένους, τους μετανάστες, τους τριτοκοσμικούς, τους παρίες, τους «κακούς», τους «άλλους». Τα τείχη της μισαλλοδοξίας, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού, του αποκλεισμού, του «πας μη μεθ' ημών καθ' ημών». Τα τείχη της απανθρωπιάς, του παραλογισμού, της ανισότητας, της ανελευθερίας. Η «ανοιχτή κοινωνία» μετατρέπεται μάνι-μάνι σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο, όπου οι («πολιορκημένοι») εντός κατατρύχονται από τρόμο για τους εκτός, και οι («πολιορκητές») εκτός από τρόμο για την επιβίωσή τους...

Διαβάστε, παρακαλώ, το παρακάτω κείμενο που περικλείνει μερικές «βασικές αρχές» των «τειχών»: «1) Αποκλείστε όλες τις ξένες επιδράσεις που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ακαμψία των φυλετικών ταμπού. 2) Αποκλείστε, ιδιαίτερα, όλες τις ιδεολογίες ισότητας, δημοκρατίας και ανθρωπισμού. 3) Κρατείστε τη διαφοροποίηση ανάμεσα στη δική σας φυλή και όλες τις άλλες μην αναμιγνύεσθε με κατώτερους. 4) Εξουσιάστε και υποδουλώστε τους γείτονές σας».

Ο Πόππερ-αυστριακός φιλόσοφος που δεν έπαυε να τονίζει πως «ο δυτικός πολιτισμός μας ανάγει τη γέννησή του στους Έλληνες», πως «η ιδέα της προσωπικής και πολιτικής ελευθερίας βρήκε την πρώτη φιλολογική έκφρασή της στην Ελλάδα» - έβρισκε, στην ίδια εκείνη Ελλάδα, τον αντίποδα της «ανοιχτής κοινωνίας»: την κοσμοθεώρηση και τις αρχές της «κλειστής» πολιτείας της Σπάρτης, αντιπαραθέτοντάς την στην ανοιχτή κοινωνία των Αθηναίων. Και επισήμαινε τις ομοιότητες των σπαρτιατικών αρχών με «τις τάσεις του νεότερου ολοκληρωτισμού» (οι Έλληνες εφευρέτες των πάντων!).

Το δραματικό είναι πως το παλιό σπαρτιατικό δόγμα και το χτεσινό

ολοκληρωτικό αναβιώνουν στην εποχή μας εξαιτίας (μάλλον, εξ' αφορμής) της φοβίας για την τρομοκρατία, που άναψε στις 11.9.2001 και που σudaυλίζεται αδιάκοπα απ' όσους σπεκουλάρουν στην τρομοκράτηση του παγκόσμιου κοινού, με το ιερό λάβαρο της αντιτρομοκρατικής εκστρατείας...

Τείχη, όμως, δεν στήνονται μόνο στα σύνορα και στα τελωνεία των δημοκρατικών κρατών, αλλά και στο εσωτερικό τους, ανάμεσα στους πολίτες και τις εξουσίες. Με το δικαιολογητικό, πάντα, της τρομοκρατικής απειλής και, φυσικά, της εθνικής αυτοσυντήρησης, οι ιθύνοντες βγάζουν απανωτά φερμάνια, που κάνουν ακόμα πιο απροσπέλαστα στους πολίτες τα κέντρα των κρίσιμων αποφάσεων και ασύγκριτα πιο προσπελάσιμους τους πολίτες στα «εντεταλμένα» όργανα της εξουσίας. Όσο πιο αδιαπέραστα γίνονται τα τείχη των κυβερνήσεων, τόσο πιο διάφανοι και ευάλωτοι γίνονται οι τοίχοι των σπιτιών και της ατομικής ζωής, δράσης και σκέψης των κυβερνώνων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα κουτσουρεύονται, η κίνηση των ατόμων και η διακίνηση των ιδεών κατασκοπεύονται, η έκφραση και η κρίση, ακόμα και οι πολιτικές γελοιογραφίες, χαρακτηρίζονται πολύ εύκολα ύποπτες και προδοτικές...

Μ' αυτά και μ' αυτά, ο πολίτης θυμίζει τον αντι-ήρωα μιας θαυμάσιας μιμικής σκηνής του μεγαλύτερου μίμου της εποχής μας, Marcel Marceau: Πάνω στη σκηνή, ολομόναχος ο ανθρωπάκος, ο «Μπιπ», ασάλευτος, εναγώνιος. Έπειτα, κάνει μερικά δειλά βήματα προς τα δεξιά, αλλά σε λίγο σταματάει: έχει πέσει πάνω σ' έναν αόρατο τοίχο, τον ψαχουλεύει, προσπαθεί, να βρει μια διέξοδο. Του κάκου. Ύστερα, βηματίζει προς τ' αριστερά: το ίδιο. Το ίδιο και προς τα μπρος, το ίδιο και προς τα πίσω. Παντού, τοίχοι αόρατοι και αδιαπέραστοι-με την έξοχη μιμική του, ο Μαρσώ «ζωγραφίζει» τις διαστάσεις του πνιγηρού κελλιού του... Σε λίγο, ξαναρχίζει, αλλά τώρα τα βήματά του είναι λιγότερα: ο κάθε τοίχος έχει ζυγώσει μερικά εκατοστά, το κελλί έχει στενέψει... Ο έγκλειστος προσπαθεί πάλι και πάλι. Αλλά ο χώρος όλο και μικραίνει, όλο και μεγαλώνει η αγωνία του φυλακισμένου. Ωσπου οι τοίχοι τον συνθλίβουν και τον σκοτώνουν... Δεν θα ήθελα να θεωρηθεί αυτή η τραγική σκηνή σαν προφητεία αλλά ως προειδοποίηση. Το πρόβλημα και η ευθύνη του καθενός μας είναι να δούμε τα τείχη τι σημαίνουν και πώς θα τα κατεδαφίσουμε...»

Μάριος Πλωρίτης, «Τα τείχη»

Οι ρόλοι ανδρών - γυναικών δεν άλλαξαν

4. Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, ύστερα από δεκαετίες αγώνων των γυναικών για κοινωνική χειραφέτηση και οικονομική ανεξαρτησία, απόρριψη και στη συνέχεια εξύψωση της μητρότητας, το ερώτημα είναι: Τι έχει πραγματικά αλλάξει στο μοίρασμα των ρόλων μεταξύ άνδρα και γυναίκας μέσα στο σπίτι και στην οικογένεια; Από ευρεία έρευνα που έγινε σε επτά ευρωπαϊκά κράτη για την εργασία του άνδρα και της γυναίκας μέσα και έξω από το σπίτι (πληρωμένη και μη πληρωμένη εργασία) διαπιστώνεται ότι οι παραδοσιακοί ρόλοι παραμένουν ισχυροί.

Οι άνδρες συνεχίζουν να είναι οι «κουβαλητές» του σπιτιού που αφιερώνουν λίγο χρόνο στην ανατροφή των παιδιών τους και ελάχιστα στο νοικοκυριό. Οι γυναίκες συνεχίζουν να είναι υπεύθυνες για τη διατήρηση και συντήρηση της «εστίας» και των μελών της. Η μοναδική εμφανής διαφοροποίηση συνίσταται στη λεκτική τοποθέτηση των ανδρών: πλέον δηλώνουν ότι εκτιμούν τη συμβολή της γυναίκας στη συντήρηση της οικογένειας, διατυμπανίζουν ότι η συμμετοχή τους στις υποχρεώσεις του σπιτιού είναι «αυτονόητη» από τη στιγμή που η σύντροφός τους εργάζεται. Όμως η πραγματικότητα έρχεται σε αντίφαση με την πρακτική που ακολουθούν. Κι αν σε ορισμένα κράτη του Βορρά το κυρίαρχο μοντέλο σήμερα είναι οι γυναίκες να ημι-απασχολούνται για όσο καιρό το επιλέξουν, όταν τα παιδιά είναι μικρά, στον Νότο οι συνθήκες είναι πολύ σκληρότερες για τις γυναίκες.

Οι «σύγχρονοι» Νότιοι θεωρούν γυναικεία «υπόθεση» τη φροντίδα των νεότερων και των γηραιότερων μελών της οικογένειας, συμβάλλουν ελάχιστα ή καθόλου στις υποχρεώσεις του «σπιτιού» που προκύπτουν από τη συμβίωση και ταυτόχρονα επιδοκιμάζουν την πλήρη απασχόληση της γυναίκας έξω από το σπίτι! Πλέον ένθερμοι υποστηρικτές στην Ευρώπη της γυναικείας εργασίας πέρα από τις υποχρεώσεις της οικογένειας, οι Έλληνες που φαίνεται να έχουν απλώς εκσυγχρονίσει την παλιά νοοτροπία που ήθελε μετά τις κοινές αγροτικές εργασίες τον άνδρα στο καφενείο, τη γυναίκα είλωτα στις υποχρεώσεις του σπιτιού...

Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει -τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Νότια Ευρώπη - τις γυναίκες στον λεγόμενο «υποχρεωτικό αλτρονισμό» - ωραιοποιημένη διατύπωση του δυσβάστακτου βάρους που πέφτει στους ώμους τους. Η κατάσταση αυτή

συμβάλλει στο φαινόμενο των όλο και χαμηλότερων ποσοστών γεννητικότητας στην Ελλάδα.

Μαρία Δεληθανάση, Καθημερινή, 21 Νοεμβρίου 2004

5. Ο ρατσισμός είναι ένα ιδιαίτερο φαινόμενο, γιατί είναι προικισμένο με μια πολυσύνθετη δομή. Η προσέγγισή του δεν είναι πρόσφατη. Παρ' όλα αυτά, απαιτεί πάντα την επεξεργασία νέων εννοιολογικών εργαλείων. Κανένα άλλο φαινόμενο δεν είναι δυσκολότερο στην κατανόησή του από το ρατσισμό, διότι: είναι φαινόμενο ατομικής ψυχολογίας και συλλογικής ταυτότητας. Είναι φαινόμενο συνειδητό και ασυνείδητο. Είναι φαινόμενο συγκυριακό και δομικά, συνδεδεμένο με την ηθική και κοινωνική κρίση.

Επίσης, πρόκειται για εξαιρετικά ιδιαίτερο φαινόμενο που επικεντρώνεται στην φαντασματική αναπαράσταση του άλλου ως ξένου σώματος που απειλεί την ταυτότητα, την ασφάλεια και την υγεία της ομάδας, νομιμοποιούμενο από τη φυσική ταξινόμηση που ιεραρχικοποιεί και κατηγοριοποιεί τα ανθρώπινα όντα. Ο ρατσισμός είναι φαινόμενο σε διαρκή μετασχηματισμό, του οποίου οι λόγοι ή τα "σημαίνοντα" αλλάζουν ανάλογα την εποχή και τη συγκυρία, κάτι που καθιστά πολύ δύσκολο έναν σταθερό ορισμό του, καθώς και μια στρατηγική άμυνας και διανοητικής κριτικής του. Σήμερα, στην Ευρώπη, συναντάμε έναν ρατσισμό χωρίς φυλή, εντός του οποίου το σημαίνον της φυλής (με τη βιολογική έννοια) έχει παραγκωνισθεί από το σημαίνον της κουλτούρας (μετανάστευση). Πρέπει, λοιπόν, να σπλισθούμε με υπομονή γιατί ως σήμερα η ανάλυση του ρατσισμού γινόταν με όρους παθολογίας (αλλοτρίωση). Αυτό που χρειάζεται, είναι να την αντικαταστήσουμε από μια περισσότερο ιστορική προσέγγιση.

Ο φιλόσοφος και Ιστορικός Πιερ - Αντρέ Ταγγνέφ διακρίνει δύο τύπους ρατσιστικού λόγου, ακριβέστερα, δύο τύπους της ρατσιστικής ιδεολογίας: από τη μία πλευρά, έναν ρατσισμό του αποκλεισμού και της εξόντωσης και από την άλλη πλευρά ένα ρατσισμό εγκλεισμού και εκμετάλλευσης. Η πρώτη μορφή ρατσισμού - αποκλεισμού- εκπροσωπείται από τον ναζιστικό αντισημιτισμό. Χαρακτηρίζεται από την ιδεολογία της ανώτερης και της κατώτερης φυλής, από την έμμονη ιδέα ενός απειλητικού όμοιου, από μια αντιζηλία που εγκαλεί σε μια επιχείρηση κάθαρσης και εξάλειψης. Αυτός ο τύπος, τον οποίο ο Ταγγνέφ αποκαλεί "διαφοριστικό" ρατσισμό, υποστηρίζει την ετερογένεια των ασύμβατων μεταξύ τους πολιτισμικών συνόλων (cultures), εξ' ου και η αναγκαιότητα αυτοπροφύλαξης και αυτοκάθαρσης. Η δεύτερη μορφή ρατσισμού, είναι ένας βιολογικός ρατσισμός, που πολιτογραφεί τις ανισωτικές ταξινομήσεις του ανθρώπινου είδους. Είναι ένας ρατσισμός στενά δεμένος με τις

στρατηγικές υπερεκμετάλλευσης (αποικιοκρατία και δουλεία). Αυτή η τυπολογία ρατσισμού εξόντωσης και ρατσισμού εκμετάλλευσης είναι εξόχως διαφωτιστική, γιατί καθιστά προφανές το διφορούμενο της έννοιας ετερότητα. Πράγματι, ανασύρει στην επιφάνεια τους πόλους μεταξύ των οποίων ταλαντεύονται οι συγκεκριμένοι ρατσισμοί.

Σε αυτή την πρώτη τυπολογία μπορούμε να αντιπαραβάλλουμε μια άλλη πιο άμεσα ιστορική, που θέλει να υπογραμμίσει στον ρατσισμό το ρόλο των ιχνών του παρελθόντος (ίχνη τόσο θεσμικά όσο και φαντασματικά). Το προς απόδειξη αντικείμενο είναι ότι η ρατσιστική ιδεολογία δεν είναι μόνο παραδοσιοκρατική ιδεολογία, αλλά μάλλον μια ιδεολογία συστατική της ενεργητικής μνήμης των νεώτερων κοινωνιών. Μπορούμε να ανασύρουμε τρία μεγάλα ίχνη που συνεχίζουν να πλανώνται στο ανθρώπινο φαντασιακό: τα ίχνη της δουλείας, νομιμοποιημένης από το ζώδες του Μαύρου και από θεολογικές διατυπώσεις· τα ίχνη του ευρωπαϊκού αντισημιτισμού και των κοινωνικών διακρίσεων, που παραπέμπουν στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής εθνικής θέσμησης· τα ίχνη της αποικιοκρατίας, της κυριαρχίας των καπιταλιστικών εθνών.

Κάθε μία από αυτές τις στιγμές εμπεριέχει μια ιδιαίτερη αναπαράσταση του Άλλου. Ωστόσο, μπορούμε να τις βρούμε και συνδυασμένες. Για παράδειγμα, το κοκτέιλ των τριών ρατσισμών εικονίζει το νοτιοαφρικανικό απαρτχάιντ. Επίσης, ο συνδυασμός του ναζιστικού τύπου ρατσισμού με τον εθνικό ρατσισμό δεν είναι άλλος από τον σημερινό κοινωνικο-πολιτισμικό ρατσισμό που έχει ως στόχο την αραβική μετανάστευση.

Εντούτοις, η ερμηνεία του ρατσισμού με όρους διαρκούς παρουσίας του παρελθόντος, όσο αναγκαία και αν είναι, δεν επαρκεί. Επιπλέον, συσκοτίζει τους μετασχηματισμούς του ρατσισμού. Γι' αυτό και κάποιοι αναλυτές μάς εφιστούν την Προσοχή σε ένα νέο φαινόμενο που συνήθως το αποκαλούν νεο-ρατσισμό, που προσιδιάζει στο τέλος του 20^{ου} αιώνα και ενδεχομένως αναγγέλλει κοινωνικές εντάσεις του 21^{ου} αιώνα. Προς αυτή την κατεύθυνση βαίνει και η έννοια διαφοριστικός ρατσισμός, κυρίως αν τη συνοδεύσουμε από μια διπλή διευκρίνιση. Μεταξύ διαφοριστικού και βιολογικού ρατσισμού υπάρχει μια λειτουργική σχέση ανάλογη με αυτή που ιστορικά συνδέει τις μετα-αποικιακές οικονομικο-πολιτικές δομές με τις δομές του αποικιακού

κόσμου. Αγγλοσάξωνες κυρίως στοχαστές αυτού του διαφοριστικού ρατσισμού ως μετα-αποικιοκρατισμού συμπίπτουν στον προσδιορισμό.

Αυγή 21-2-1999

6. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν χαρακτηρίζεται για την ικανότητά του να ανταποκρίνεται σταθερά, με τρόπο πειστικό και αποτελεσματικό, στις συνθήκες που διαμορφώνει κάθε φορά το κοινωνικό γίγνεσθαι. Η αλλαγή της σύνθεσης του μαθητικού πληθυσμού, ως αποτέλεσμα της ταχείας εισροής ξένων μεταναστών, δοκίμασε τις αντοχές του ελληνικού σχολείου και επανέφερε με δραματικό τρόπο το ζήτημα της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ενθυμούμεθα τα πρώτα χρόνια της έλευσης των οικονομικών μεταναστών στον τόπο μας, όταν έρχονταν οι μαμάδες, δυο - δυο, τρεις - τρεις, να γράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο κρατώντας τα σφιχτά απ' το χέρι. Γυναίκες κουρασμένες, φοβισμένες, ανήσυχες. Παιδιά με μάτια ορθάνοιχτα, με φανερά τα σημάδια της ανέχειας και της ταλαιπωρίας. Εραβαν τις λέξεις, αγγλικές, ελληνικές, να συνεννοηθούν, να δείξουν τα λιγοστά χαρτιά τους, να γράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο.

Οι δάσκαλοι, αμήχανοι, ανέτοιμοι, αφημένοι στη σύγχυση των προκαταλήψεων, έψαχναν κι αυτοί να βρουν γλώσσα επικοινωνίας. Όταν πια ξεκινούσαν τα μαθήματα, οι τάξεις παρουσίαζαν μία εικόνα μεγάλης ανομοιογένειας. Γρήγορα οι αλλοδαποί μαθητές μας κατέλαβαν τα πίσω θρανία της τάξης. Η σχολική πραγματικότητα, όπως είχε πλέον διαμορφωθεί, ανησύχησε βαθιά - όχι πάντα αδικαιολόγητα - τους γονείς των Ελλήνων μαθητών μας, που έβλεπαν το σχολείο να υποβαθμίζεται. Πολλοί πήραν τα παιδιά τους από το σχολείο αναζητώντας ένα άλλο σχολικό περιβάλλον, απαλλαγμένο από την παρουσία των αλλοδαπών μαθητών. Όσοι είχαν την οικονομική δυνατότητα, στράφηκαν στην ιδιωτική εκπαίδευση και η στροφή αυτή πήρε γρήγορα μεγάλες διαστάσεις. Με λύπη διαπιστώσαμε πως το σχολείο μας έχει χάσει ένα αξιόλογο μέρος του μαθητικού του δυναμικού και οδηγείτο σε ακόμη μεγαλύτερη υποβάθμιση. Κάθε δάσκαλος είχε πλέον δύο δρόμους για να διαλέξει: είτε να ενστερνιστεί τις ξενόφοβες αντιλήψεις που πρόβαλλαν σταθερά εκείνη την εποχή ορισμένα Μ.Μ.Ε. είτε να δώσει τον αγώνα προκειμένου να στηρίξει μαθησιακά και συναισθηματικά τα παιδιά της τάξης του.

Όσοι, εν επί γνώσει ή ανεπίγνωστα, ακολούθησαν τον πρώτο δρόμο, γρήγορα έθεσαν τους αλλοδαπούς μαθητές στο περιθώριο της τάξης. Αποθαρρυσμένα τα παιδιά από την κακή τους επίδοση στα μαθήματα και τη μικρή τους αποδοχή στην τάξη,

εμφάνισαν χαμηλό αυτοσυναίσθημα, ανασφάλεια και εσωστρέφεια. Η δυσκολία τους να προσαρμοστούν στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον, τα έκανε να συμπεριφέρονται επιθετικά και να προτιμούν τη συσπείρωσή τους σε ομάδες ανάλογα με τη χώρα προέλευσης. Σε κάθε περίπτωση, η απόσταση που τα χώριζε από το δάσκαλο και τους συμμαθητές του ολοένα μεγάλωνε. Υπήρχαν όμως και οι άλλοι, οι δάσκαλοι εκείνοι που τη σκέψη και την πράξη τους καθόριζε το πνεύμα της αποδοχής και του σεβασμού στο ανθρώπινο πρόσωπο. Καθησύχασαν όσους γονείς ανησυχούσαν, δοκίμασαν ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας, εννόησαν τη συμμετοχή των αλλοδαπών μαθητών στις δραστηριότητες της τάξης, νοιάστηκαν για την κάλυψη των συναισθηματικών, συχνά και των υλικών τους αναγκών. Μέσα σε δύσκολες συνθήκες, έδωσαν τον καλύτερό τους εαυτό ώστε να συγκλίνουν οι προσδοκίες και οι διαθέσεις των μελών της τάξης. Δεν δίστασαν, όποτε οι συνθήκες το απαιτούσαν, να υπερβούν το ρόλο τους, όπως αυτός είναι παραδοσιακά γνωστός και προδιαγεγραμμένος. Οι σχέσεις που παρουσίαζαν τα μικρότερα προβλήματα ήταν εκείνες μεταξύ των μαθητών. Θαυμάσιες φιλίες γεννήθηκαν στα προαύλια των σχολείων ανάμεσα σε Έλληνες και αλλοδαπούς μαθητές, ιδίως όταν απουσίαζαν άστοχες ή επικίνδυνες παρεμβάσεις γονέων και εκπαιδευτικών

Απόσπασμα από κείμενο του Γρηγορίου Ιωάννου, Περιοδικό Το Εκκλησιάκι του Αγίου

Ανδρέα, Δεκέμβριος 2004

Η Ρόζα Παρκς στη Λάρισα

7. «Ου παντός ανδρός ες Κόρινθον έσθ' ο πλους», έλεγαν οι αρχαίοι, όμως και η Λάρισα δεν είναι για τα δόντια του καθενός. Όχι όλη η Λάρισα, αλλά κάποιος καφέ σε μια κεντρική πλατεία, όπου, όπως διαβάσαμε στον Τύπο, ο σερβιτόρος, προφανώς εκτελώντας εντολές, απαγόρευσε ευγενικά την είσοδο στους πελάτες άνω των -ήντα. «Το μαγαζί αλλάζει στυλ», τους εξήγησε, και το «λουκ» των συνταξιούχων δεν δένει με το «ίματζ» της επιχείρησης, που επιδιώκει να προσελκύσει νεανικό κοινό. Απαγορεύεται, λοιπόν, η είσοδος σε σκύλους, μικροπωλητές και στους μη έχοντες νεανική εμφάνιση. Ασφαλώς το επεισόδιο είναι μεμονωμένο, όμως το άτυπο βιολογικό απαρχαίντ ζει και βασιλεύει – και όχι μόνο στα θεσσαλικά καφέ.

Αναρωτιέται κανείς ποιο είναι το «λουκ», η όψη των καφέ που έχουν πλημμυρίσει όλη την Ελλάδα, εκτοπίζοντας τις κλασικές καφετέριες, που για πολλά χρόνια συνυπήρχαν με τα παραδοσιακά καφενεία. Μια ορατή διαχωριστική γραμμή είναι οι διαστάσεις του καταστήματος. Στα χρόνια της τρελής αντιπαροχής, οι καφετέριες στεγάζονταν σε ισόγεια πολυκατοικιών και το εμβαδόν τους συχνά ξεπερνούσε τα 100 τετραγωνικά. Οι καφετέριες, προϊόν της μεταπολεμικής ευημερίας, ήταν συνώνυμο του φραπέ, της ξάπλας, έστω της ημιξάπλας, με μπόλικο χώρο ανάμεσα στα τραπέζια. Και οι νεαροί θαμώνες τους ήξεραν ότι θα ζήσουν καλύτερα από τους γονείς τους.

Σήμερα, οι καφετέριες είναι επιχειρηματικά ασύμφορες λόγω μεγέθους. Στη θέση μιας καφετέριας μπορούν να στηθούν δύο ή τρία καφέ που μετά τη δύση του ηλίου μετατρέπονται σε ποτάδικα, μπαράκια, γι' αυτό τα λένε και «πολυμορφικά», τρομάρα μας. Τι θέση έχει εκεί ο συνταξιούχος που κινδυνεύει να ξοδέψει όλο το επίδομα ΕΚΑΣ σε φρεντουτσίνους και γαλλικούς με άρωμα βατόμουρου, κολοκυθιού και μέντας; Το καφέ δεν προσφέρεται για ραχάτι είναι ένα διάλειμμα, μια στάση πριν από κάτι άλλο, το φροντιστήριο, το σινεμά, το κλαμπάκι, το επόμενο καφέ. Είναι το ισοδύναμο του φαστφουντάδικου ή του SMS, του σύντομου γραπτού μηνύματος.

Οι ηλικιωμένοι δεν περιμένουν τον σερβιτόρο να τους πει ότι «το μαγαζί αλλάζει στυλ». Μονάχοι τους καταλαβαίνουν ότι το καφενείο που ήξεραν τελειώνει, συρρικνώνεται, μεταμορφώνεται. Ότι ο δικός τους φυσικός χώρος είναι μπροστά στην τηλεόραση, παντόφλες, κουτάκια με φάρμακα στο κομοδίνο, πιεσόμετρο, γιαούρτι με

λίγα λιπαρά. Η Ελλάδα των Ρουβάδων και των νεορωμαϊκών θριάμβων, η Ελλάδα του «Shake it», του «Όλα καλά θα μας πάνε» δεν τους πάει, δεν τους χωράει.

Το 1955, η Ρόζα Παρκς, μια 42χρονη μοδίστρα από το Μοντγκόμερι της Αλαμπάμα έγραψε ιστορία όταν, μπαίνοντας κατάκοπη στο λεωφορείο μετά τη δουλειά, κάθισε στη ζώνη των εγχρώμων. Το λεωφορείο γέμισε, εκείνη αρνήθηκε να παραχωρήσει τη θέση της σε έναν όρθιο λευκό επιβάτη, όπως απαιτούσε ο Κανονισμός, κι έτσι άρχισαν όλα – ένα μποϊκοτάζ 381 ημερών, που στάθηκε σταθμός στον αγώνα για τα πολιτικά δικαιώματα. Σήμερα ο μαύρος Έλληνας παππούς δεν τολμά, δεν μπορεί να καθήσει στη ζώνη της λευκής νεότητας, όμως συχνά η δική του σύνταξη πληρώνει τον φρέντο και το σφηνάκι του λευκού εγγονού που υποψιάζεται ότι θα ζήσει χειρότερα από τους γονείς του.

Μαριάννα Τζιαντζή

Η επίκαιρη αρετή της ανοχής

8. Ίσως θα ήταν ωραίο να ζούσαμε σ' έναν κόσμο όπου οι συχωριανοί μας, οι κοντοχωριανοί μας, οι κάτοικοι της γειτονικής πόλης και της μακρινής και ολόκληρης της πατρίδας θα είχαν τις ίδιες αντιλήψεις με μας, θα πίστευαν στους ίδιους θεούς και θα τους προσκυνούσαν με τον ίδιο τρόπο, θαμίλαγαν την ίδια γλώσσα, θα είχαν τις ίδιες ιστορικές μνήμες. Η ζωή θα κυλούσε σ' ένα παράδεισο «εθνικής καθαρότητας» που θα ήταν ταυτόχρονα και «φυλετική», θρησκευτική ή ό,τι άλλο. Χωρίς παραφωνίες, χωρίς μειονότητες που να ζητούν δικαιώματα και προστασίες, με μόνες παραδεκτές αποκλίσεις σε κάποια θέματα πολιτικών επιλογών – αλλά κι αυτές μέσα σε προκαθορισμένα εθνικά πλαίσια. Πολλή τάξη και κάμπωση πλήξη...

Το όραμα αυτό σπάνια ανταποκρίνεται σε κάποια πραγματικότητα και, στις μέρες μας, λιγότερο από άλλοτε. Και μόνες οι μετακινήσεις πληθυσμών, άλλες θελημένες κι άλλες αποτέλεσμα προσφυγιάς, που χαρακτηρίζουν της εποχή μας, θα αρκούσαν για να διαταράξουν την υποθετική αρμονία της καθαρότητας. Αλλά το φαινόμενο έχει, προπάντων στη βαλκανική περιοχή μας, βαθύτερες ιστορικές ρίζες: ύστερα από αιώνες διαβίωσης στο ενιαίο αλλά πολυεθνικό και πολυθρησκευτικό κράτος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η γεωγραφία δεν αντιστοιχεί πια με καθαρά περιγράμματα εθνικής ή θρησκευτικής συνείδησης. Χριστιανός ή μουσουλμάνος, Έλληνας, Αρβανίτης ή Σλάβος, ο υπήκοος του σουλτάνου μπορούσε να ζήσει και να ριζώσει όπου ήθελε, ανάλογα με τις δουλειές του ή τις προτιμήσεις του ή κάποιες επιμιξίες. (...) Το πρόβλημα μπορεί να πάρει διαστάσεις εκρηκτικές και δεν επιδέχεται παρά μια μονάχα λύση: την αποδοχή της συμβίωσης μέσα στην πολυεθνικότητα και την πολυθρησκευτικότητα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες υπέρτατη αρετή γίνεται η ανοχή: πλησίον δεν είναι μόνον όποιος μας μοιάζει, αλλά και όποιος διαφέρει ριζικά από μας – κι αυτόν πρέπει να μάθουμε να τον ανεχόμαστε ή, καλύτερα, να τον αγαπάμε, όπως είναι. Οι εναλλακτικές λύσεις είναι λύσεις βαρβαρότητας. Η εθνική κάθαρση δεν σημαίνει παρά την εκμηδένιση του διαφορετικού και, βέβαια, ο αποτελεσματικότερος τρόπος εκμηδένισης είναι η θανάτωσή του. Αυτό που, από χρόνια τώρα, γίνεται στην τέως μεγάλη Γιουγκοσλαβία είναι η ίδια βαρβαρότητα που προκάλεσε και παλαιότερα τις γενοκτονίες (Αρμένιοι, Κούρδοι, Εβραίοι, Τσιγγάνοι, Τιμόρ στον Ειρηνικό, αντίπαλες

φυλές στην Αφρική, εκχριστιανισμός της Κεντρικής Αμερικής – ο κατάλογος είναι ατελείωτος). Κοινή ρίζα όλων αυτών των εγκλημάτων κατά τμημάτων της ανθρωπότητας είναι η αναγωγή του διαφορετικού σε εχθρικό.

Ως αντίδοτο μπορεί να λειτουργήσει η μετριοπάθεια κάποιου σχετικισμού. Ο φανατισμός της απόλυτης αλήθειας σβήνει τα περιθώρια ανοχής: αν η αλήθεια είναι μία και την κατέχουμε «εμείς», όλοι οι άλλοι πλανώνται και η παρουσία τους (ακόμα και στη ζωή) δεν είναι παρά μια ανωμαλία, μια επιβίωση της πλάνης, κάτι που η φυσική εξαφάνισή του θα αποκαταστήσει την κανονική τάξη των πραγμάτων. Στο χριστιανικό κινήγι των αιρέσεων, η ανωμαλία λεγόταν αμαρτία και η καταπολέμηση της αμαρτίας γινόταν με το θάνατο του αμαρτωλού, στη φωτιά ή με άλλα μέσα. Και με τη συνείδηση πάντα ήσυχη, αφού όλα γίνονταν για την προάσπιση της μιας και μόνης αλήθειας.

Η αριθμητική σχέση των διαφόρων εθνικών ή θρησκευτικών ομάδων δεν πρέπει να έχει αποφασιστική σημασία. Βεβαίως, στη δημοκρατία οι περισσότεροι αποφασίζουν, αλλά σε ευαίσθητα συνειδησιακά θέματα το καλύτερο είναι κανείς να μην αποφασίζει για κάποιον άλλον. Δεν αρκεί η εξασφάλιση ενός συστήματος προστασίας των μειονοτήτων, με κάποια δικαιώματα και με περισσότερα παράπονα. Το θέμα είναι πώς κανείς δεν θα αισθάνεται ως μειονότητα και αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον όταν ο κρατικός μηχανισμός υιοθετεί μια στάση ουδετερότητας, αφήνοντας τις διάφορες εθνικές ή θρησκευτικές ομάδες να αναπτύσσουν παράλληλα τις δραστηριότητές τους, χωρίς κρατικές προτιμήσεις και ευλογίες. (...)

Γεώργιος Α. Κουμάντος

9. Όπως είδαμε, κάθε έθνος έχει το δικό του πολιτισμό, τη δική του θέση στη διεθνή κοινότητα και τη δική του, μικρή ή μεγάλη, συμβολή στη εξέλιξη του πολιτισμού της ανθρωπότητας. Ο σεβασμός, λοιπόν, της ιδιαιτερότητάς του και του δικαιώματος για αυτόνομη κρατική υπόσταση είναι θεμελιώδης πολιτική αρχή και απαραίτητη προϋπόθεση για την ειρηνική συνύπαρξη και τη συνεργασία των λαών.

Το παράδοξο είναι ότι ο ίδιος ο εθνικισμός παραβιάζει αυτήν τη θεμελιώδη αρχή της πολιτικής ηθικής. Οι εύλογες και θεμιτές διαφορές που υπάρχουν και που θα υπάρχουν ανάμεσα στα έθνη, θεωρούνται *causes belie* (αιτίες πολέμου). Γι' αυτό η αναζωπύρωση του εθνικισμού στην εποχή μας, είτε αυτός εκδηλώνεται ως προσήλωση σε υπαρκτό εθνικό κράτος είτε ως αγώνας για τη δημιουργία του, αποτελεί θανάσιμη απειλή για την ειρήνη. Αυτό εύκολα μπορούμε να το επιβεβαιώσουμε από τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην πρώην Γιουγκοσλαβία και στον ευρύτερο του βαλκανικού χώρο. Έθνη που για μισό αιώνα περίπου αποτελούσαν τμήματα ομοσπονδιακών κρατών διεκδίκησαν την ανεξαρτησία τους, επιχείρησαν να οροθετήσουν τα εδάφη τους και να συσπειρώσουν το φυλετικά ομοιογενή πληθυσμό τους. Σ' αυτόν τους τον αγώνα ήρθαν αντιμέτωπα με άλλα έθνη, που αγωνίζονταν για τον ίδιο σκοπό.

Εκτός απ' αυτή τη μορφή διεκδικήσεων, που θα μπορούσε να θεωρηθεί δικαιολογημένη και νόμιμη για έθνη που δεν έχουν κρατική υπόσταση, υπάρχει και ο εθνοκεντρισμός, η πίστη δηλαδή στην ανωτερότητα του εθνικού πολιτισμού από την οποία απορρέει για τους εθνοκεντριστές το χρέος να τον διαδώσουν, να τον επιβάλουν σε άλλες εθνικές ομάδες και, τελικά, να επεκτείνουν την κυριαρχία τους. Σ' αυτήν την περίπτωση εύκολα μπορεί να βρεθούν οι αφορμές, ιστορικές, για παράδειγμα, διαφορές, αμφισβητούμενα εδάφη και απελευθέρωση αλύτρωτων τμημάτων του έθνους, είναι οι πιο συνηθισμένες. Επειδή, όμως, αυτά τα μεγαλοϊδεατικά εθνικιστικά οράματα στρέφονται κατευθείαν εναντίον της εθνικής ακεραιότητας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων άλλων εθνικών κρατών, γίνονται το έναυσμα για πολεμικές συγκρούσεις.

Και μπορεί μεν σε ορισμένες περιπτώσεις ο εθνικισμός να οδηγήσει σε εκπλήρωση δίκαιων εθνικών διεκδικήσεων, συχνά, όμως καταλήγει σε εθνική τραγωδία. Αυτό ισχύει, ασφαλώς, για τις περιπτώσεις εκείνες, που οι επεκτατικές εθνικιστικές επιδιώξεις παραβιάζουν και καταλύουν βίαια τη διεθνή νομιμότητα, τα απαραίτητα

ιστορικά δικαιώματα των λαών και τις ηθικές αρχές. Αυτές τις ολέθριες επιπτώσεις του εθνικισμού επισημαίνει πολύ εύστοχα ο φιλόσοφος Καρλ Πόπερ: «Όσο περισσότερο επιχειρούμε να επιστρέψουμε στην ηρωική φυλετική κοινωνία, τόσο περισσότερο καταρακυλάμε προς την Ιερά εξέταση, τις μυστικές αστυνομίες και τον γκαγκστερισμό με ρομαντική μάσκα».

Προτού, όμως, φτάσει ο εθνικιστικός παροξυσμός στον πόλεμο, προηγείται συνήθως η ολοκληρωτική άλωση της πολιτικής ζωής από τους εθνικιστές. Αυτοί, προβάλλοντας με έμφαση υπαρκτούς ή ανύπαρκτους κινδύνους κατά του έθνους και καπηλεύόμενοι την ιδέα της πατρίδας και τον αγνό πατριωτισμό των πολιτών, κατορθώνουν μερικές φορές να δημιουργήσουν ένα κλίμα φανατισμού και άγριων διαθέσεων. Οι διαθέσεις αυτές δε στρέφονται μόνο κατά των εχθρών του έθνους, αλλά και κατά των ομοεθνών που θα τολμήσουν να εκφράσουν διαφορετική άποψη. Όποιος διαφωνεί, χαρακτηρίζεται με ευκολία προδότης και διώκεται. Έτσι, ο εθνικισμός μπορεί να οδηγήσει στην κατάλυση των δημοκρατικών ελευθεριών, στην πολιτική βία και τον ολοκληρωτισμό.

Στην εποχή μας οι εστίες εθνικιστικών συγκρούσεων αναζωπυρώνονται σε ευρεία κλίμακα και με ιδιαίτερη σφοδρότητα. Ο κίνδυνος, λοιπόν, μιας γενικευμένης πολεμικής σύρραξης γίνεται αμεσότερος. Κι αν αναλογιστούμε την καταστροφική δύναμη που διαθέτουν οι σύγχρονες πολεμικές μηχανές των εθνικών κρατών, εύκολα θα αντιληφθούμε και τις ολέθριες και ανεπανόρθωτες συνέπειες μιας πολεμικής αναμέτρησης στην εποχή μας. Είναι, συνεπώς, απόλυτη ανάγκη να εξευρεθούν από τη διεθνή κοινότητα τρόποι ειρηνικής διευθέτησης των εκκρεμών διαφορών ανάμεσα στα έθνη. Η ιστορία μάς έχει διδάξει πως, όπου και όποτε επιχειρήθηκε να δοθεί λύση με τα όπλα, η λύση αυτή ποτέ δεν ήταν ούτε καλύτερη ούτε μονιμότερη από τη λύση που βασίστηκε στη λογική, στη διαλλακτικότητα και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των εθνών.

Διασκευή από το διαδίκτυο

10. Ετυμολογικά ο «ρατσισμός» προέρχεται από την ισπανική λέξη *raza* και την πορτογαλική *raça*, που χρονολογούνται από το 13ο αιώνα. Και στις δύο αυτές γλώσσες η λέξη σχηματίστηκε από τα αραβικά, στα οποία *ras* σημαίνει κεφάλι. Οι Αραβες παλιά ήταν νομάδες και χωρισμένοι σε διαφορετικές φυλές. Στο πλαίσιο της φυλής του, ο καθένας έδινε μεγάλη σημασία στη γνώση-επίγνωση της γενεαλογικής του καταγωγής βάσει της οποίας αποκτούσε και διατηρούσε προνόμια και υποχρεώσεις. Η καταγωγή, δηλαδή, προσδιόριζε την κοινωνική θέση του καθενός. Η γνώση όμως της καταγωγής μεταβιβαζότανε προφορικά, από στόμα σε στόμα. Έτσι, ο καθένας όφειλε να τη συγκρατεί στη μνήμη του, να την έχει μέσα στο «κεφάλι» του.

Με το αρχικό αυτό νόημα της φυλετικής και κοινωνικής καταγωγής, η λέξη «ράτσα» πέρασε και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Από το 16ο αιώνα χρησιμοποιούνταν στα αγγλικά και τα γαλλικά για να σημαίνει: προέλευση, καταγωγή, και ταξινόμηση. Στην επιστήμη της βιολογίας χρησιμοποιούνταν εναλλακτικά με τους όρους «γένος» και «είδος», προκειμένου να ταξινομηθούν διαφορετικές ομάδες ή οικογένειες οργανισμών. Περί τα τέλη του 18ου αιώνα αναπτύχθηκε η επιστήμη της φυσικής ανθρωπολογίας. Με περίπλοκες μετρήσεις και ταξινομήσεις, επιστήμονες της εποχής εκείνης προσπάθησαν να προσδιορίσουν την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους και να το ομαδοποιήσουν με βάση ορισμένα βιολογικά χαρακτηριστικά (χρώμα και αποχρώσεις του δέρματος, των μαλλιών, σωματότυποι, μορφολογικά χαρακτηριστικά κ.λπ.).

Στα μέσα του 19ου αιώνα η σοβαρή αυτή επιστημονική προσπάθεια παραφθάρθηκε από το έργο του Γάλλου βιολόγου *Gobineau*, ο οποίος σκεπτόμενος ιδεολογικά πρότεινε το μύθο της «Αρίας Φυλής-Ράτσας». Το «άρια» προέρχεται από τη σανσκριτική λέξη *Aryam*, που σήμαινε «ευγενής». Ο όρος αυτός χρησιμοποιούνταν ευρέως από τις αρχές του 19ου αιώνα στην επιστήμη της συγκριτικής γλωσσολογίας για την ταξινομική περιγραφή της οικογένειας των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Ο *Gobineau*, όμως, παραβιάζοντας την επιστημονική δεοντολογία, μετατόπισε τη χρήση του όρου από τη γλωσσολογία στη φυσιολογία. Έτσι, από την τεχνική και ταξινομική περιγραφή των «ευγενών» γλωσσών, η ανάλυση μετατοπίστηκε στο επίπεδο της φυλετικής ανωτερότητας, εγκαινιάζοντας ένα ρεύμα ιδεών που είναι γνωστό ως «κοινωνικός

δαρβινισμός»: η εξέλιξη μέσω του ανταγωνισμού ανάμεσα στα διάφορα είδη, που για τον Δαρβίνο είχε καθαρά βιολογικό χαρακτήρα, στο έργο του Gobineau μετετράπη σε ανταγωνισμό εντός ενός είδους, του ανθρώπου. Υποτίθεται ότι η καλύτερη και καθαρότερη ανθρώπινη ράτσα θα επικρατήσει όλων των άλλων. Είναι σαφές ότι το πέρασμα από την επιστημονική - βιολογική σημασία στη μυθική σημασία της «ράτσας» γίνεται με την οικοδόμηση του ρατσισμού ως τρόπου σκέψης. Είναι, δηλαδή, ο ρατσισμός που ορίζει και επινοεί τη «ράτσα» και όχι το αντίστροφο.

Ο ρατσισμός δεν είναι ένας και ενιαίος. Υπάρχουν όμως ορισμένα δομικά χαρακτηριστικά κοινά σε όλους τους ρατσισμούς. Έτσι, κάθε ρατσισμός στηρίζεται σε αρνητικά στερεότυπα, δηλαδή σε προκαταλήψεις απέναντι στις άλλες, στις ξένες φυλές. Ο ρατσιστής γνωρίζει ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους πολιτισμούς και τις επιμέρους κοινωνικές ομάδες. Τις διαφορές αυτές όμως τις απολυτοποιεί, τις θεωρεί αναλλοίωτες και αιώνιες. Τη δική του φυλή θεωρεί ανώτερη από όλες τις άλλες. Επιπλέον, θεωρεί ότι τα χαρακτηριστικά μιας ορισμένης ομάδας είναι ομοιογενή για όλα τα μέλη της. Δεν αναγνωρίζει, δηλαδή, ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα μέλη ακόμα και της δικής του ομάδας-φυλής. Πρόκειται βεβαίως για πίστη και όχι για γνώση.

Είναι αλήθεια ότι στο πλαίσιο των ομάδων οι πάντες σχηματίζουν θετικά στερεότυπα για τους δικούς τους (έσω ομάδα) και προκαταλήψεις για τους τρίτους (την έξω ομάδα). Προκαταλήψεις διαμορφώνουμε όλοι από τα πρώτα στάδια της ανατροφής μας, εφόσον δεν μπορούμε να σχηματίσουμε ταυτότητα χωρίς τη διάκριση «εμείς - αυτοί». Αυτό συμβαίνει ανέκαθεν. Εκείνο όμως που δεν είναι αναπόφευκτο, είναι η διά παντός εμμονή και καθήλωση κάποιου στις κληρονομημένες από το κοινωνικό του περιβάλλον προκαταλήψεις. Ρατσιστής, ακριβώς, είναι εκείνος που δεν δέχεται ποτέ να υποβάλει σε κριτική συζήτηση τις προκαταλήψεις του. Ο ρατσιστής δεν είναι απλώς δύσπιστος στο ένα ή το άλλο επιχείρημα. Απορρίπτει την ίδια τη χρήση του λόγου. Αυτό συμβαίνει γιατί δίπλα στις υπαρκτές διαφορές προσαρτά ο ίδιος ορισμένες φαντασιακές διαφορές, έτσι ώστε οι πρώτες να αποτελούν άλλοθι για τις δεύτερες.

Ουσιαστικά, ο ρατσισμός δεν αποτελεί μια στάση που προέρχεται από μια πραγματική διαφορά με τους άλλους. Απεναντίας, ο ρατσισμός δημιουργεί μια αιτία

προκειμένου να εκδηλωθεί. Ακόμα κι αν δεν υπάρχει πραγματικά η αιτία, θα εφευρεθεί. Η πίστη στην πρόταση «οι Εβραίοι σφάζουν παιδιά Χριστιανών» ή «όλοι οι Αλβανοί είναι εγκληματίες» είναι από λογική άποψη αστήρικτη. Από ψυχολογική άποψη, όμως, εξηγείται γιατί προσφέρει άλλοθι για την εκδήλωση επιθετικότητας απέναντι στις ομάδες-θύματα. Η υπερβολική έξαψη, η «υπερ-αντίδραση» με την οποία ένας ρατσιστής απορρίπτει τον άλλον, δεν έχει καμιά σχέση με την εκάστοτε πραγματική αφορμή, όποτε κι αν αυτή ποτέ δοθεί.

Φυσικά, ο ρατσισμός συγγενεύει με την ξеноφοβία και τον εθνοκεντρισμό. Πολλές φορές συνυπάρχει μαζί τους, διαμορφώνοντας μια κατάσταση συγκοινωνούντων δοχείων.

Ωστόσο, η ξеноφοβία μπορεί να μη στηρίζεται σε μια ανορθολογική πίστη στη βιολογική ανωτερότητα της φυλής, αλλά σε απλή άγνοια. Επίσης, ένας εθνικιστής μπορεί να υποτιμά τα άλλα έθνη, πλην όμως δεν είναι απαραίτητο να επιθυμεί την εξαφάνισή τους. Η ιδιαιτερότητα του ρατσιστή έγκειται στο ότι εκτός από την πίστη του στη διαφορά της δικής του ανώτερης, καλής και καθαρής φυλής επιθυμεί την εξαφάνιση των άλλων, επιθυμεί την εξαφάνιση των διαφορών (ανεξάρτητα από το αν πραγματοποιεί την επιθυμία αυτή).

Επιπλέον, στις μέρες μας έχει αλλάξει και το περιεχόμενο του ρατσισμού. Σήμερα η έννοια της ράτσας έχει περιθωριοποιηθεί, μια και αποδείχθηκε το αντιεπιστημονικό του υπόβαθρο. Στο πλαίσιο των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών ο ρατσισμός εκφράζεται με διαφορετικό τρόπο: αντί να διατυμπανίζει την ανωτερότητα της φυλής και την απόρριψη των άλλων, ο ρατσισμός εκφράζεται κυρίως με την απόλυτη αποδοχή των πολιτισμικών διαφορών. Η ανισότητα του ανώτερου και του κατώτερου αντικαθίσταται από την απόλυτη διάκριση ανάμεσα σε ανόμοιους και αναφομοίωτους, υποτίθεται, πολιτισμούς. Πυρήνας του ρατσισμού πλέον είναι η φοβία της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Η επιδεικτική περιφρόνηση για τους κατώτερους παραχωρεί τη θέση της στην έμμονη αποφυγή της επαφής με τους άλλους. Εξαιτίας της μετατόπισης από τη «φυλή» στην «κουλτούρα» γίνεται λόγος πλέον για «νεο-ρατσισμό». Για την εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών απαιτείται κατάλληλο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Σε περιόδους οικονομικών κρίσεων, διεθνών

ανακατατάξεων, αυξάνουν οι ρατσιστικές συμπεριφορές εις βάρος ευπαθών κοινωνικών ομάδων (μετανάστες, πρόσφυγες, εθνικές μειονότητες, μαύροι κ.λπ.). Οι ομάδες αυτές καθίστανται αντικείμενο ηθικού πανικού, δυσμενών διακρίσεων, καθίστανται το «κακό» αντικείμενο επί του οποίου διοχετεύονται το άγχος, ο φθόνος, η μνησικακία και η καταπιεσμένη επιθετικότητα της πλειοψηφίας. Δυσμενείς διακρίσεις όμως δεν κάνουν μόνον οι πλειοψηφίες προς τις μειοψηφίες, αλλά και οι μειοψηφίες μεταξύ τους (π.χ. Τσιγγάνοι εναντίον Αλβανών). Πρόκειται για έναν διασπαστικό ρατσισμό που διευκολύνει την κυριαρχία των ελίτ εξουσίας μέσω της τακτικής του «διαίρει και βασίλευε».

Νίκος Δεμερτζής

11. Το Δημοτικό Σχολείο στα Σαγαίικα Αχαΐας κατέλαβαν χθες το πρωί γονείς μαθητών, προκειμένου να εμποδίσουν την εγγραφή Τσιγγανόπουλων για την ερχόμενη σχολική χρονιά. Όπως μάλιστα ισχυρίστηκαν, η παρουσία των παιδιών των Τσιγγάνων δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία του σχολείου και την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Σύμφωνα με τους γονείς που προχώρησαν στην κατάληψη του σχολείου, θα πρέπει να δημιουργηθούν ειδικές προπαρασκευαστικές τάξεις για να προετοιμάζονται τα παιδιά των τσιγγάνικων οικογενειών, ώστε να μπορούν στη συνέχεια ομαλά να εντάσσονται στις τάξεις, ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο των γνώσεών τους. Η πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων κ. Ελένη Σαλομαλίδη, μάλιστα, ισχυρίστηκε ότι «οι γονείς των Τσιγγάνων δεν ενδιαφέρονται να μάθουν γράμματα τα παιδιά τους και τα έγγραψαν στο σχολείο για να εισπράξουν τη σχετική επιδότηση που χορηγεί το κράτος».

Το Δημοτικό Σχολείο στα Σαγαίικα είναι ενταγμένο σε πιλοτικό πρόγραμμα που συντονίζουν τα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Πατρών. Από τα 120 παιδιά του Δημοτικού τα 70 είναι Τσιγγανόπουλα. Η κατάληψη έληξε με παρέμβαση του δημάρχου της περιοχής Ανδρέα Παναγιωτόπουλου, ο οποίος ζήτησε να λειτουργήσει στην περιοχή ειδικό σχολείο μόνο για τα παιδιά των Τσιγγάνων με ειδικευμένο προσωπικό και ανάλογο πρόγραμμα εκπαίδευσης, ώστε να μπορούν στη συνέχεια να παρακολουθούν ομαλά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ , 03-06-2004

“ Όλοι σας θα περάσετε από την καμινάδα”

12. Παρασκευή 12 Μαρτίου 1943, Θεσσαλονίκη. Το πρωί ήρθε στο σπίτι μια ομάδα από πολιτοφύλακες. Μας διέταξαν να ετοιμάσουμε τα πράγματά μας και να πάμε στο στρατόπεδο του βαρόνου Χιρς. Την Κυριακή αναχωρήσαμε για το Άουσβιτς. Ήμουν δεκαπεντέμισι ετών. Μαζί μας πήραμε μία κουβέρτα, ένα κουτάλι, ένα πιρούνι. Σε κάθε βαγόني έβαλαν 60 άτομα. Κινητές φυλακές, δεν υπήρχε χώρος, πείνα, ζέστη ανυπόφορη και κάτι χειρότερο. Το βαγόني μας, αναγκαστικά, είχε μετατραπεί και σε τουαλέτα. Έξι ημέρες κράτησε τούτη η πικρή διαδρομή.

23 Μαρτίου 1943, 11.00 μ.μ. Φθάσαμε στο Άουσβιτς. «Τούτο το στρατόπεδο έχει μονάχα μία έξοδο: την ψηλή μαύρη καμινάδα απ’ όπου βγαίνει ο πηχτός εκείνος καπνός. Όλοι σας θα περάσετε από κει...» ήταν το...«καλωσόρισμα» του αξιωματικού των Ες Ες. Η διαλογή γινόταν σύμφωνα με την ηλικία, τη σωματική ακεραιότητα και την υγεία μας. Οι περισσότεροι πίστευαν, και όχι άδικα, πως δεν θα ξαναέβλεπαν τους δικούς τους. Τέτοια εντύπωση έδινε ο διαχωρισμός. Η αίσθηση της πραγματικότητας είχε μονομιás χαθεί σαν να ‘σκασε δίπλα μας μια βόμβα. Έγινε ο αριθμός 109.565. Η αγωνία ήταν το χαρακτηριστικό της εκεί ζωής μας. Κάθε ημέρα διάλεγαν τους πιο αδύνατους για το κρεματόριο. Υπήρχαν μήνες που τα θύματα ξεπερνούσαν τις 3.000-4.000. Πέρασα από επτά διαλογές. Στο Άουσβιτς η πειθαρχία ήταν σκληρή. Μιλούσαμε όσο γινόταν λιγότερο, υπολογίζαμε τις συνέπειες κάθε πράξης μας, είχαμε μάτια για ό,τι μας αφορούσε και γίναμε τυφλοί για όλους τους άλλους. Στο Άουσβιτς μόνο δύο φορές τολμήθηκε εξέγερση, η δεύτερη από Έλληνες και Ρώσους. Προτού πεθάνουν ανατίναξαν τα κρεματόρια II και III στο Μπιρκενάου. Ως Έλληνας αισθάνθηκα πολύ περήφανος.

Στα μέσα Ιανουαρίου του 1945 έγιναν διαλογές για το εσωτερικό της Γερμανίας. Γκρος Ρόζεν, Μαουτχάουζεν, Μελκ. Τον Απρίλιο, 1.411 άτομα μεταφερθήκαμε με τρένο στο στρατόπεδο Εμπενζεε. Στις 6 Μαΐου 1944 μας απελευθέρωσαν οι Αμερικανοί. Οι Έλληνες φτιάξαμε μια σημαία από κάτι βρώμικα σεντόνια και τα μπλε ρούχα των ηλεκτρολόγων και είπαμε τον εθνικό ύμνο. Περάσαμε το βράδυ με την αμφιβολία αν ήμασταν στ’ αλήθεια ελεύθεροι ή αν θα ξαναγύριζαν οι Γερμανοί. Με την πρώτη ευκαιρία επιστρέψαμε στη Θεσσαλονίκη.

ΧΑΪΝΤΣ ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΚΟΥΝΙΟ